

УДК 342.7

DOI 10.33244/2617-4154.1(18).2025.52-66

Н. П. Капітаненко,
д-р юрид. наук, доцент,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
e-mail: kapitanenko.np@gmail.com
ORCID ID 0000 0002 1475 5784

СТАНДАРТИ ОБМЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

У статті досліджено стандарти обмеження інформаційних прав, зокрема в умовах воєнного стану, у міжнародному та національному вимірі. Вироблено теоретичні висновки та розглянуто пропозиції до перспективного законодавства стосовно теми дослідження. Наголошено на тому, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та запровадження їх у життя сприяли появі, формуванню та розвитку інституту інформаційних прав. Введення в Україні правового режиму воєнного стану актуалізувало питання забезпечення реалізації та обмеження інформаційних прав. Визначено, що встановлення уніфікованих правил (стандартів) обмеження інформаційних прав з позицій верховенства права на основі аналізу норм міжнародних актів та актів національного законодавства і практики їх застосування, як орієнтирів у пошуку балансу публічного і приватного інтересу, є важливим для українського суспільства, особливо в умовах воєнного стану. На основі аналізу міжнародних і національних правових актів встановлено правила-орієнтири, виконання яких допускає обмеження інформаційних прав в умовах воєнного стану, а саме: наявність відповідного закону; зазначення строку обмеження прав; пропорційність, юридична визначеність, підконтрольність; встановлення цілі обмеження прав; обґрунтованість застосування обмеження прав як єдиного необхідного допустимого способу досягнення цілі; демократичні методи введення обмежень; обов'язкове інформування міжнародних організацій та суспільства про причини та строки обмеження інформаційних прав. Аргументовано, що сукупність вказаних вимог можна вважати стандартами, універсальними правилами введення обмеження інформаційних прав у демократичних державах, конкретизація яких на національному рівні має відбуватися в спеціальних законах.

У процесі дослідження визначено певні проблеми щодо зазначеної теми, які потребують вирішення. Необхідно продовжити роботу над опрацюванням та узгодженням понять, які використовуються для регулювання прав людини, зокрема обмеження інформаційних прав. Відсутність визначеної законом юридичної термінології призводить до

різноманітності тлумачень норм права і перешкоджає досягти бажаного результату. Зазначено, що важливо звернути увагу на рівень юридичної техніки, який є показником професійної майстерності правника. Неузгодженість норм права, їх конкуренція, наявність оцінних суджень, половинчастість робить норму права слабкою, породжує неповагу до права і формує недосконале, неузгоджене та суперечливе законодавство. Наявність правової визначеності в законах щодо змісту та обсягу обмеження інформаційних прав перешкоджає порушенням прав людини.

Установлено, що невирішення вказаних питань закладає ризики послаблення демократичних інститутів громадянського суспільства з питань свободи думки і слова, обмеження доступу до об'єктивної інформації стосовно актуальних питань та запровадження елементів цензури. Законодавство має містити гарантії реалізації обмежених інформаційних прав, щоб не допустити посягань на сутність прав чи їх скасування. Важливо зберігати баланс публічного і приватного інтересу, що сприятиме гармонізації відносин між органами публічної влади і людиною.

Ключові слова: стандарти обмеження, інформаційні права, воєнний стан, інформація, міжнародні правові акти, національне законодавство, інститут прав людини, балансу публічного і приватного інтересу.

Метою статті є встановлення стандартів обмеження інформаційних прав, зокрема в умовах воєнного стану, та вироблення на основі аналізу міжнародних і національних правових актів, наукових джерел, результатів правозастосовної практики теоретичних висновків та пропозицій до перспективного законодавства в зазначеній сфері.

Постановка проблеми. Проблематика прав і свобод людини завжди була та ще надовго залишатиметься важливою для суспільства. Створення умов для гармонійного розвитку громадянського суспільства в межах правової, демократичної держави та становлення людиноцентристського світогляду представників органів публічної влади передбачає якісне забезпечення реалізації прав і свобод людини. Сучасна цивілізація стикається з проблемами глобалізаційного та технологізаційного характеру, нестабільного розвитку суспільних процесів, які можуть бути вирішені лише при визнанні людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю, а основним обов'язком держави саме утвердження і забезпечення прав і свобод [1].

Аналізуючи тенденції суспільного розвитку сьогодення, варто погодитися з тим, що інформація як феномен цивілізації стала базою формування сучасного інформаційного суспільства. Інформація є засобом реалізації прав та свобод людини. Кожен має право користуватися перевагами такого суспільства, реалізуючи права і свободи в інформаційній сфері. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та запровадження їх у життя сприяли появі, формуванню та розвитку інституту інформаційних прав, а в подальшому й інформаційного права. За таких обставин інститут прав людини, пов'язаних з інформаційною сферою, набуває дедалі більшої ваги в контексті їх правового регулювання, реалізації, охорони та захисту. Водночас варто звернути увагу на те, що чинне законодавство в окремих випадках передбачає обмеження прав, зокрема й інформаційних.

Уведення в Україні правового режиму воєнного стану актуалізувало питання забезпечення як реалізації, так і обмеження інформаційних прав. Практика застосування положень вітчизняного законодавства щодо обмеження зазначених прав в умовах воєнного стану виявила перелік питань правового характеру, які потребують вирішення на законодавчому рівні. З причин новизни функціонування в умовах воєнного стану українського суспільства і держави та чутливості суспільства до обмеження прав постала проблема встановлення принципів та узагальнення умов обмеження інформаційних прав на основі визнання верховенства права. Встановлення уніфікованих правил (стандартів) обмеження інформаційних прав з позицій верховенства права на основі аналізу норм міжнародних актів та актів національного законодавства і практики їх застосування, як орієнтирів у пошуку балансу публічного і приватного інтересу, є важливим для українського суспільства, особливо в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика прав і свобод людини завжди користувалася значною увагою правознавців – фахівців із загальної теорії права, конституційного, цивільного, адміністративного, міжнародного, земельного та інших галузей права. Дослідження інформаційних прав набули актуальності з кінця 90-х років ХХ – початку ХХІ століть, на які приходить формування інформаційного суспільства. Вивченню питань інформаційних прав присвячено праці багатьох дослідників, серед яких: І. Арістова, О. Баранов, К. Беляков, В. Брижко, Р. Калюжний, О. Кохановська, А. Марущак, О. Олійник, Є. Петров, Н. Ткачук, О. О. Тихомиров та ін. [2–8].

Водночас така складова інституту прав людини, як обмеження прав, зокрема й обмеження інформаційних прав, досліджена меншою мірою. Це питання вивчалось в межах наукових творчих доробок правового статусу людини та громадянина, правоохоронної діяльності, кримінального судочинства, порівняльного правознавства тощо. У подальшому в контексті розвитку ситуації в країні в умовах воєнної агресії, яка розпочалася з вчинення неоголошених і прихованих вторгнень на територію України з 2014 року підрозділів збройних сил та інших силових відомств Російської Федерації, а 24 лютого 2022 року переросли в повномасштабне збройне вторгнення на суверенну територію України [9], збільшилася кількість наукових робіт юристів щодо обмеження прав людини. В умовах воєнного стану зазначеному питанню, зокрема щодо обмеження інформаційних прав, значну увагу приділено в працях науковців: Т. Костецької, Н. Мельниченко, Р. Мовчана, М. Савчина, Г. Самойленка, Л. Рудник, О. Турченко, Т. Шинкар та ін. [10–15]. Водночас сьогодні відбувається напрацювання науковцями, юристами-практиками, законодавцем стандартів обмеження інформаційних прав, передусім в умовах воєнного стану, на основі фундаментального принципу верховенства права за рахунок універсалізації положень міжнародних та вітчизняних нормативних актів. Саме така ситуація мотивує подальші наукові розвідки.

Виклад основного матеріалу. Цивілізація як соціальна система, яка перебуває у стані постійного самовдосконалення в прагненні до гармонії, потребує соціального порядку. Для успішного подальшого саморегулювання суспільство, його підсистеми та елементи повинні дотримуватись правових норм як найбільш ефективних засобів

соціального регулювання [16, с. 9]. Такий підхід варто застосувати й у сфері прав людини, «використовуючи різноманітний правовий інструментарій для впорядкування суспільних відносин залежно від потреб» [17, с. 12] у демократичній державі.

Правовим підґрунтям використання стандартів у сфері прав людини стала Декларація наради на високому рівні Генеральної Асамблеї з питань верховенства права на національному та міжнародному рівнях, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 24 вересня 2012 року, яка підтвердила зобов'язання держав «сприяти загальній повазі, дотриманню та захисту всіх прав людини та основних свобод для всіх», зазначаючи, що «універсальний характер цих прав і свобод не підлягає жодному сумніву» (п. 6). Також у Декларації було визнано позитивний вклад Генеральної асамблеї в «забезпечення верховенства права у всіх його аспектах за допомогою розробки політики та встановлення стандартів...» (п. 27) [18]. Отже, цілком закономірно, що в багатьох публікаціях з прав людини увага приділяється «стандартам». Поділяємо точку зору науковців про «орієнтуючу, а нерідко й юридично-регулюючу роль» стандартів прав людини в регулюванні певних сфер суспільних відносин, до того ж їх інтерпретація має бути уніфікованою [19, с. 20].

У довідковій літературі під стандартом розуміють норму, зразок, мірило; єдину типову форму проведення, здійснення чого-небудь; зразок, якому щось має відповідати, задовольняти за своїми ознаками, властивостями, якість; як типовий зразок, якому повинно відповідати щось за розмірами, формою, якістю [20; 21]. З огляду на зазначене, резюмуємо, що поняття «стандарт» застосовується в різних сферах суспільства, зокрема й у юриспруденції – «standard of law» (правовий стандарт, критерій, вимога). Фактично стандартами в правознавстві є певні уніфіковані наповнені змістом правила, орієнтири, які дають змогу учасникам правових відносин найбільш ефективно досягати легітимної мети на основі верховенства права. Стандарти існують для приведення у відповідність до певних вимог правових явищ та процесів. І хоча більшою мірою термін «стандарти» використовується в міжнародних актах, все ж у процесі їх імплементації зростає використання поняття у внутрішньодержавних правових актах.

Повертаючись до мети дослідження, маємо констатувати, що інформаційні права як логічне продовження права на інформацію, є відносно новим явищем, поява якого обумовлена розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та процесом формування інформаційного суспільства. У науковій роботі будемо опиратися на розуміння інформаційних прав, підтримане багатьма правниками, як «гарантованих державою можливостей людини задовольнити її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації» [22, с. 25]. Більш детально розглянемо положення міжнародних правових актів з позиції встановлення й узагальнення вимог до введення обмеження інформаційних прав.

Важливо, що для людини, суспільства і держави винятково значущими є питання не лише забезпечення, реалізації та захисту інформаційних прав, але й їх обмеження в умовах значної зростаючої залежності цивілізації від інформаційно-комунікаційних технологій. Маємо за необхідне зауважити, що чинні міжнародні правові акти містять

відповідні положення. Так, ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини визнає загальні підстави для обмеження прав людини, зазначаючи, що під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які, по-перше, встановлені законом, по-друге, застосовуються виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших, справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [23]. Тобто загалом йдеться про можливість обмеження прав людини за певних умов, стосовно інформаційних прав – питання окремо не було розглянуто.

У подальшому Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) вже безпосередньо визнає право кожної людини на безперешкодне дотримання своїх поглядів та вільне вираження свого погляду, одночасно передбачаючи можливість накладення «особливих обов'язків та особливої відповідальності» за користування вказаними правами. Саме тому, зазначається в пакті, це право може бути пов'язане з певними обмеженнями, які «мають бути 1) встановлені законом і 2) бути необхідними: для поважання і репутації інших осіб; для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення» (ст. 19) [24]. Як бачимо, Міжнародний пакт містить розширений перелік основних прав і свобод, наданих Загальною декларацією прав людини, та визнає особливість прав на вільне та безперешкодне дотримання і вираження своїх поглядів, що обґрунтовує можливість їх обмеження державою за умови дотримання передбачених законом вимог.

Звертаючись до європейських правових актів, варто відзначити в цьому контексті Європейську конвенцію з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.), яка містить декілька статей, що визначають інформаційні права людини та умови їх обмеження, а саме: публічність проголошення судового рішення в умовах закритого судового засідання в демократичному суспільстві задля захисту моралі, громадського порядку, національної безпеки, інтересів неповнолітніх або приватного життя сторін; обмеження допускається лише за рішенням суду, якщо це строго необхідно для захисту правосуддя (ст. 6); втручання органів влади у здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя дозволене лише законом і лише в інтересах безпеки, порядку, здоров'я, моралі чи захисту прав інших осіб і є необхідним у демократичному суспільстві (ст. 8); право на свободу вираження поглядів може підлягати обмеженню, що встановлено законом і є необхідним у демократичному суспільстві «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду» (ст. 10) [25]. Також Конвенція з прав людини обумовлює можливість для відступу від зобов'язань країнами під час війни чи іншої суспільної небезпеки відповідно до пропорційності загроз за умови, що такі заходи не протиричають іншим її зобов'язанням. Відтак, зазначений європейський правовий акт передбачає, що обмеження інформаційних прав людини є допустимим лише в тому разі, коли це передбачено в законі і лише для цілей, які визначені правовим актом.

У контексті дослідження доцільно звернути увагу також на положення ст. 3 Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів від 18 червня 2009 року, відповідно до якої «обмеження доступу до офіційних документів повинні бути: 1) чітко встановлені в законі; 2) бути необхідними в демократичному суспільстві; 3) бути пропорційними цілям захисту» [26]. Більше того, в Конвенції звернено увагу на важливість встановлення часових термінів обмеження, після закінчення яких обмеження не застосовуються. Як бачимо, ще один європейський правовий акт надає перелік схожих вимог для правомірного обмеження інформаційних прав.

Отже, за результатами аналізу вказаних міжнародних та європейських правових актів можна визначити наступне. Передусім обмеження інформаційних прав у суспільстві може відбуватися лише з позицій верховенства права як одного з принципів демократичного суспільства лише в умовах надзвичайної ситуації, тобто «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації». Тим не менше, відповідно до ч. 2 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) наведене вище положення не може бути підставою для обмеження права на життя (ст. 2), крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, заборони катувань (ст. 3), заборони рабства або тримання в підневільному стані (ч. 1 ст. 4), дотримання принципу «ніякого покарання без закону» (ст. 7) [25]. Відповідно, не всі права людини можуть бути обмежені навіть у разі наявності всіх визначених вимог.

Наведене дає змогу узагальнити певні правила-вимоги, за наявності яких допускається обмеження інформаційних прав у суспільстві. До таких вимог, на нашу думку, варто внести: 1) обмеження прав має встановлюватися законом; 2) закон повинен містити положення про строк обмеження прав; 3) обов'язково в законі має бути зазначена ціль обмеження прав і використання лише відповідно до цілі; 4) пропорційність обмеження прав реальним загрозам у демократичному суспільстві; 5) застосування обмеження прав як необхідного, єдиного допустимого заходу для досягнення легітимної мети державою; 6) діяння держави в межах, необхідних для забезпечення громадського порядку; 7) держава, яка вводить обмеження прав, має повідомити через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права чи Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття, та про час, коли такі заходи перестали застосовуватися і положення пакту / Конвенції поновлюються знову. Міжнародні правові акти надають широкий спектр цілей, задля досягнення яких можливе обмеження прав, а саме: поважання і захисту репутації чи прав інших осіб; охорони державної безпеки, громадського порядку; охорони здоров'я чи моральності населення; захисту національної безпеки; захисту інтересів неповнолітніх або приватного життя сторін; територіальної цілісності або громадської безпеки; запобігання заворушенням чи злочинам; запобігання розголошенню конфіденційної інформації; підтримання авторитету і безсторонності суду. Справді, наведені правила-вимоги та цілі у разі введення обмеження інформаційних прав у сукупності являють собою стандарти обмеження інформаційних прав у міжнародному вимірі.

У межах розгляду означеної теми на національному рівні передусім вважаємо за необхідне звернутися до тлумачення поняття обмеження прав загалом. З позицій науковця, виходимо з того, що «сутність обмежень фундаментальних прав людини полягає в забезпеченні легітимного втручання держави у приватну автономію індивіда з метою забезпечення загального блага» [12, с. 104]. Конституційний Суд України, розглядаючи питання обмеження конституційних прав і свобод, дійшов до висновків, що обмеження конституційних прав і свобод полягає в «звуженні їх змісту та обсягу»; «сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена»; обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях правової визначеності, пропорційності та легітимності; обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України [27].

Основний Закон України надає різні підстави обмеження інформаційних прав. Так, одна група обмежень, яка стосується конкретної особи, визначається безпосередньо в статті закону і може бути застосована лише на підставі рішення суду (ст. 31, 32, 34). Інша група обмежень конституційних прав може встановлюватися в умовах воєнного або надзвичайного стану і стосується усіх (ст. 64). До того ж Конституція України надає перелік прав та свобод, які не підлягають обмеженню, з урахуванням того, що вказаний перелік є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню. Саме умови обмеження інформаційних прав в умовах воєнного стану ми коротко проаналізуємо.

Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [28]. Відповідно, законодавчо визначено можливість обмеження, поряд з іншими правами, інформаційних прав – ст. 31, 32, 34, 38, 39 Основного Закону.

Крім того, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану дає змогу: 1) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів (п. 8 ст. 8); 2) регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, телерадіоорганізацій, видавництв та інших підприємств, закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі (п. 11 ст. 8); 3) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також, у разі потреби, інші технічні засоби зв'язку (п. 12 ст. 8); 4) вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці (п. 22 ст. 8) [29].

Доцільно зазначити, що внесені зміни до Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року щодо призупинення оприлюднення проєктів актів та порядку складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності (п. 3 ч. 1 та ч. 4 ст. 15) [30] та Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2259 [31] про тимчасове незастосування рішень органів місцевого самоврядування, які стосуються прав і свобод людини й громадянина, що обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, зумовили прикре занепокоєння в громадськості. Завдяки внесеним змінам фактично було обмежено доступ до окремих категорій інформації про розпорядження бюджетними коштами та землею, що потенційно послабило протидію корупції [32, с. 8]. Крім вказаної проблеми, внесення змін висвітлює ще одне актуальне питання – якість правових норм. На жаль, існує практика внесення норм права, які регулюють інформаційну сферу, до законодавчих актів з регулювання інших галузей правових відносин. Так, зміни до Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року були внесені через прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення завдань та основ підготовки і ведення національного спротиву» від 27 січня 2022 року [33]. Такі заплутані «логістичні» засоби прийняття законів по-перше, перешкоджають участі громадськості в обговоренні законопроєктів, по-друге, можуть порушити баланс права на доступ до інформації та питання національної безпеки.

Важливо, що, згідно з процедурою, Україна, відповідно до чинного законодавства, в разі введення воєнного стану має негайно повідомити через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права про обмеження прав і свобод людини і громадянина, про причини та межу відхилень від зобов'язань [34]. Функція інформування, яка покладена на Міністерство закордонних справ України, здійснюється нашою державою, починаючи з 2015 року у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України і продовжилася з лютого 2022 року з початком повномасштабного вторгнення та введенням у нашій країні воєнного стану. Усі повідомлення, зроблені Україною, про відступлення від зобов'язань перебувають у відкритому доступі на сайтах Ради Європи та ООН [35].

Отже, аналіз законодавства України свідчить про формування загальних вимог обмеження інформаційних прав через прийняття та введення в дію відповідних правових актів. Фактично переважна більшість правил щодо обмеження зазначених прав в умовах воєнного стану вже передбачена чинними нормами права. Однак існують певні проблеми правового характеру, які потребують вирішення.

Висновки. Так, здійснений науковий пошук засвідчує встановлення та використання стандартів обмеження інформаційних прав, зокрема в умовах воєнного стану. Аналіз міжнародних і національних правових актів надав можливість визначити узагальнені правила-орієнтири, наявність яких допускає обмеження інформаційних прав в умовах воєнного стану, а саме: наявність відповідного закону; зазначення строку; пропорційність, юридична визначеність, підконтрольність; встановлення цілі обмеження; обґрунтованість

застосування обмеження прав як єдиного необхідного допустимого способу досягнення цілі; демократичні методи введення обмежень; обов'язкове інформування міжнародних організацій та суспільства про причини та строки обмеження. Сукупність вказаних вимог можна вважати стандартами, універсальними правилами введення обмеження інформаційних прав у демократичних державах, конкретизація яких на національному рівні має відбуватися в спеціальних законах. Водночас потрібно розуміти, що стандарти можуть змінюватися відповідно до змін у суспільному розвитку.

Разом з тим результати дослідження акцентували увагу на певні проблеми щодо зазначеної теми, які потребують вирішення. 1) Законодавцю необхідно продовжити роботу над опрацюванням та узгодженням понять, які використовуються для регулювання складової інституту прав людини – обмеження прав, зокрема інформаційних. Відсутність визначеної законом юридичної термінології призводить до різноманітності тлумачень норм права і як наслідок – відсутність необхідного результату. 2) Важливо звернути увагу на рівень юридичної техніки, який є показником професійної майстерності правника. Неузгодженість норм права, їх конкуренція, наявність оцінних суджень, половинчастість робить норму права слабкою, породжує неповагу до права, формує законодавство недосконалим, неузгодженим і суперечливим. 3) Наявність правової визначеності в законах щодо змісту та обсягу обмеження інформаційних прав з метою недопущення порушення прав людини.

Невирішення, консервування вказаних питань щодо обмеження інформаційних прав закладає ризики послаблення демократичних інститутів громадянського суспільства з питань свободи думки і слова, обмеження доступу до об'єктивної інформації стосовно актуальних питань та запровадження елементів цензури. Законодавство має містити гарантії реалізації обмежених інформаційних прав і не допустити їх скасування. Важливо зберігати баланс між обмеженням інформаційних прав та забезпеченням безпеки людини, суспільства і держави. Такий підхід сприятиме гармонізації відносин між органами публічної влади і людиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 29.01.2025).
2. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології : монографія / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін. ; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ : КВІЦ, 2019. 344 с.
3. Захист прав, приватності та безпеки людини в інформаційну епоху : монографія / В. Г. Пилипчук, В. М. Брижко, І. М. Доронін та ін. ; за заг. ред. акад. НАПрН України В. Г. Пилипчука. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. 260 с.
4. Калюжний Р. Теоретико-методологічні підходи до розуміння інформаційної безпеки людини. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 2. С. 197–198.
5. Кохановська О. В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 22. С. 128–133.

*Капітаненко Н. П. Стандарти обмеження інформаційних прав:
міжнародний та національний вимір*

6. Марущак А. І. Європейський досвід з питань боротьби з правопорушеннями в інформаційній сфері. *Безпека інформації*. 2019. Т. 25, № 1. С. 13–17.
7. Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 17–30.
8. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір : монографія / О. О. Тихомиров. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 304 с.
9. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
10. Костецька Т. А., Андрієвська О. В. Щодо поняття конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина: теоретичні аспекти. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 122–131.
11. Мельниченко Н. Процедури дерогації при захисті прав людини. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 1. С. 18–28.
12. Савчин М. В. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Правова система України в умовах воєнного стану* : збірник наукових праць / за загальною редакцією Кота О. О., Гриняка А. Б., Міловської Н. В., Хоменка М. М. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.
13. Самойленко Г. В., Миргородський А. О. Право на інформацію в умовах збройної агресії РФ. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 82, частина 1. С. 311–317.
14. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 5. С. 107–113. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270722/266172> (дата звернення: 29.01.2025).
15. Шинкар Т. І. Форми та способи оскарження обмеження права на інформацію в інтересах національної безпеки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 207–213.
16. Капітаненко Н. П. Адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності: стан, проблеми, перспективи : монографія / Н. П. Капітаненко. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 412 с.
17. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. Випуск 50. С. 12–18.
18. Декларація наради на високому рівні Генеральної Асамблеї з питань верховенства права на національному та міжнародному рівнях, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 24 вересня 2012 року. URL : http://cyberpeace.org.ua/files/deklaracia_sovesania_na_v_sokom_ugovne_general_poi.pdf (дата звернення: 29.01.2025).
19. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84). С. 19–29.
20. Універсальний словник-енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53392-0.html> (дата звернення: 29.01.2025).

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.
22. Марущак А. І. Визначення поняття «інформаційні права людини». *Інформація і право*. 2011. № 2 (2). С. 21-26.
23. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.01.2025).
24. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, затверджений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 29.01.2025).
25. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, затверджена Радою Європи 4 листопада 1950 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 29.01.2025).
26. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів від 18 червня 2009 року, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів» від 20 травня 2020 року № 631-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text (дата звернення: 29.01.2025).
27. Межі та обмеження. Втручання. Каталог позицій Конституційного Суду України. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obmezheniya-vtruchannya> (дата звернення: 29.01.2025).
28. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 29.01.2025).
29. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.01.2025).
30. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
31. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12 травня 2022 року № 2259. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 29.01.2025).
32. Право на інформацію: міжнародні стандарти, практика ЄСПЛ та національне регулювання у воєнний час. Огляд правових підходів. Серія: Свобода слова і національна безпека. Київ : УНЦПД, 2022. 21 с.
33. Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення завдань та основ підготовки і ведення національного спротиву : Закон України від 27 січня 2022 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2023 № 14. Ст. 35.
34. Notification under Article 4(3) on 28 February 2002 to Secretary General of the United Nations. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf> (дата звернення: 29.01.2025).
35. Щодо регулярного інформування про відступ від зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. URL : <https://mfa.gov.ua/> (дата звернення: 29.01.2025).

REFERENCES

1. Konstytutsiya Ukrainy : pryynyata Verkhovnoyu Radoyu Ukrainy 28 chervnya 1996 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (data zvernennya: 29.01.2025).
2. Yurydychna vidpovidal'nist' za pravoporushennya v informatsiyniy sferi ta osnovy informatsiynoyi deliktolohiyi : monohrafiya / I. V. Aristova, O. A. Baranov, O. P. Dz'oban' ta in. ; za zah. red. prof. K. I. Byelyakova. Kyiv : KVITS, 2019. 344 s.
3. Zakhyst prav, pryvatnosti ta bezpeky lyudyny v informatsiynu epokhu : monohrafiya / Pylypchuk V. H., Bryzhko V. M., Doronin I. M. ta in. ; za zah. red. akad. NAPrN Ukrainy V. H. Pylypchuka. Kyiv-Odesa : Feniks, 2020. 260 s.
4. Kalyuzhnyy R. Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya informatsiynoyi bezpeky lyudyny. *Yurydychnyy visnyk. Povitryane i kosmichne pravo*. 2018. № 2. S. 197-198.
5. Kokhanovs'ka O. V. Pryvatno-pravove rozuminnya informatsiynykh vidnosyn v Ukraini. *Chasopys tsyvilistyky*. 2017. Vyp. 22. S. 128-133.
6. Marushchak A. I. Yevropeys'ky dosvid z pytan' borot'by z pravoporushennyamy v informatsiyniy sferi. *Bezpeka informatsiyi*. 2019. T. 25. № 1. S. 13-17.
7. Tkachuk N. I. Informatsiyni prava i svobody lyudyny i hromadyanyna v Ukraini: vyznachennya terminiv, spivvidnoshennya ponyat'. *Informatsiya i pravo*. 2018. № 2 (25). S. 17-30.
8. Tykhomyrov O. O. Prava lyudyny: informatsiynyy vymir : monohrafiya. Odesa : Vydavnytstvo «Yurydyka», 2023. 304 s.
9. Pro zabezpechennya prav i svobod hromadyan ta pravovyy rezhym na tymchasovo okupovaniy terytoriyi Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 15 kvitnya 2014 roku № 1207-VII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady*. 2014. № 26. St. 892.
10. Kostets'ka T. A., Andriyevs'ka O. V. Shchodo ponyattya konstytutsiyno-pravovykh obmezen' prav i svobod lyudyny i hromadyanyna: teoretychni aspekty. *Pravova derzhava*. 2018. № 29. S. 122-131.
11. Mel'nychenko N. Protsedury derohatsiyi pry zakhysti prav lyudyny. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo*. 2022. № 1. S. 18-28.
12. Savchyn M. V. Obmezhennya prav lyudyny v umovakh voyennoho stanu. *Pravova systema Ukrainy v umovakh voyennoho stanu : zbirnyk naukovykh prats' / za zahal'noyu redaktsiyeyu O. O. Kota, A. B. Hrynyaka, N. V. Milovs'koyi, M. M. Khomenka*. Odesa : Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», 2022. 540 s.
13. Samoylenko H. V., Myrhorods'kyi A. O. Pravo na informatsiyu v umovakh zbroynoyi ahresiyi RF. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*. Seriya PRAVO. 2024. Vypusk 82. Chastyna 1. S. 311-317.
14. Turchenko O. H., Furman V. V. Obmezhennya prava na dostup do publichnoyi informatsiyi v umovakh voyennoho stanu. *Elektronne naukove vydannya «Analitychno-porivnyal'ne pravoznavstvo»*. 2022. № 5. S. 107-113. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270722/266172> (data zvernennya: 29.01.2025).
15. Shynkar T. I. Formy ta sposoby oskarzhennya obmezhennya prava na informatsiyu v interesakh natsional'noyi bezpeky. *Pivdennoukrayins'kyi pravnychyy chasopys*. 2023. № 2. S. 207-213.

Капітаненко Н. П. Стандарти обмеження інформаційних прав:
міжнародний та національний вимір

16. Kapitanenko N. P. Administratyvno-pravove rehulyuvannya u sferi realizatsiyi prava intelektual'noyi vlasnosti: stan, problemy, perspektyvy : monohrafiya. Odesa : Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», 2021. 412 s.

17. Tarakhonnych T. I. Mekhanizm diyi prava, mekhanizm pravovoho rehulyuvannya, mekhanizm realizatsiyi prava: osoblyvosti vzayemodiyi. *Derzhava i pravo*. Vypusk 50. S. 12-18.

18. Deklaratsiya narady na vysokomu rivni Heneral'noyi Asambleyi z pytan' verkhovenstva prava na natsional'nomu ta mizhnarodnomu rivnyakh, pryynyata Heneral'noyu Asambleyeyu OON 24 veresnya 2012 roku. URL : http://cyberpeace.org.ua/files/deklaracia_sovesania_na_v_sokom_urovne_general_noi.pdf (data zvernennya: 29.01.2025).

19. Rabinovych P. M. Mizhnarodni standarty prav lyudyny: vlastyvoli, zahal'ne ponyattya, klasyfikatsiya. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*. 2016. № 1 (84). S. 19-29.

20. Universal'nyy slovnyk-entsyklopediya. URL : <http://slovopedia.org.ua/29/53392-0.html> (data zvernennya: 29.01.2025).

21. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy / ukl. i hol. red. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin' : Perun, 2007. 1736 s.

22. Marushchak A. I. Vyznachennya ponyattya «informatsiyi prava lyudyny». *Informatsiya i pravo*. 2011. № 2 (2). S. 21-26.

23. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny vid 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (data zvernennya: 29.01.2025).

24. Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki ta politychni prava, zatverdzhenny Heneral'noyu Asambleyeyu OON 16 hrudnya 1966 roku. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (data zvernennya: 29.01.2025).

25. Konventsia pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod, zatverdzhena Radoyu Yevropy 4 lystopada 1950 roku. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennya: 29.01.2025).

26. Konventsia Rady Yevropy pro dostup do ofitsiynykh dokumentiv vid 18 chervnya 2009 roku, ratyfikovana Zakonom Ukrayiny «Pro ratyfikatsiyu Konventsii Rady Yevropy pro dostup do ofitsiynykh dokumentiv» vid 20 travnya 2020 roku № 631-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text (data zvernennya: 29.01.2025).

27. Mezhi ta obmezheniya. Vtruchannya. Kataloh pozytsiy Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny. URL : <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obmezheniya-vtruchannya> (data zvernennya: 29.01.2025).

28. Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukrayini : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 24 lyutoho 2022 roku № 64/2022, zatverdzhenny Zakonom Ukrayiny vid 24 lyutoho 2022 roku № 2102-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (data zvernennya: 29.01.2025).

29. Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu : Zakon Ukrayiny vid 12 travnya 2015 roku. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (data zvernennya: 29.01.2025).

30. Pro dostup do publichnoyi informatsiyi : Zakon Ukrayiny vid 13 sichnya 2011 roku. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2011. № 32. St. 314.

31. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo funktsionuvannya derzhavnoyi sluzhby ta mistsevoho samovryaduvannya u period diyi voyennoho stanu : Zakon Ukrayiny 14 vid 12 travnya 2022 roku № 2259. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (data zvernennya: 29.01.2025).

32. Pravo na informatsiyu: mizhnarodni standarty, praktyka YESPL ta natsional'ne rehulyuvannya u voyennyi chas. Ohlyad pravovykh pidkhodiv. Seriya: Svoboda slova i natsional'na bezpeka. Kyiv : UNTSPD, 2022. 21 s.

33. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo utochnennya zavdan' ta osnov pidhotovky i vedennya natsional'noho sprotyvu : Zakon Ukrayiny vid 27 sichnya 2022 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2023 № 14. St. 35.

34. Notification under Article 4(3) on 28 February 2002 to Secretary General of the United Nations. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf> (data zvernennya: 29.01.2025).

35. Shchodo rehulyarnoho informuvannya pro vidstup vid zobov'yazan' za Konventsiiyeyu pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod za Mizhnarodnym paktom pro hromadyans'ki i politychni prava. URL : <https://mfa.gov.ua/> (data zvernennya: 29.01.2025).

N. P. Kapitanenko. STANDARDS FOR RESTRICTIONS ON INFORMATION RIGHTS: INTERNATIONAL AND NATIONAL DIMENSION

The article examines the standards for restricting information rights, in particular in martial law, in the international and national dimensions. Theoretical conclusions are drawn and proposals for promising legislation on the topic of the study are considered. It is emphasized that the rapid development of information and communication technologies and their implementation contributed to the emergence, formation and development of the institution of information rights. The introduction of the martial law legal regime in Ukraine has actualized the issue of ensuring the implementation and restriction of information rights. It is determined that the establishment of unified rules (standards) for restricting information rights from the standpoint of the rule of law based on the analysis of the norms of international acts and acts of national legislation and the practice of their application, as guidelines in finding a balance between public and private interest, is important for Ukrainian society, especially in martial law. Based on the analysis of international and national legal acts, guidelines are established, the implementation of which allows for the restriction of information rights in martial law, namely: the presence of an appropriate law; indication of the term of restriction of rights; proportionality, legal certainty, controllability; establishing the purpose of the restriction of rights; justification of the application of the restriction of rights as the only necessary permissible way to achieve the goal; democratic methods of introducing restrictions; mandatory informing international organizations and society about the reasons and terms of the restriction of information rights. It is argued that the set of these requirements can be considered standards, universal rules for introducing restrictions on information rights in democratic states, the specification of which at the national level should take place in special laws. In the process of research, certain problems

were identified regarding the specified topic that need to be resolved. It is necessary to continue working on the elaboration and harmonization of concepts used to regulate human rights, in particular restrictions on information rights. The absence of legal terminology defined by law leads to a variety of interpretations of legal norms and prevents achieving the desired result. It is noted that it is important to pay attention to the level of legal technique, which is an indicator of the professional skills of a lawyer. Inconsistency of legal norms, their competition, the presence of value judgments, and half-heartedness make the norm of law weak, generate disrespect for the law, and form imperfect, inconsistent, and contradictory legislation. The presence of legal certainty in laws regarding the content and scope of restrictions on information rights prevents violations of human rights. It has been established that failure to resolve these issues poses risks of weakening democratic institutions of civil society on freedom of thought and speech, restricting access to objective information on current issues, and introducing elements of censorship. Legislation should contain guarantees for the implementation of limited information rights in order to prevent encroachments on the essence of rights or their abolition. It is important to maintain a balance of public and private interest, which will contribute to the harmonization of relations between public authorities and the individual.

Keywords: standards of restriction, information rights, martial law, information, international legal acts, national legislation, the institution of human rights, balance of public and private interest.

Стаття надійшла до редколегії 21 січня 2025 року